IULIA TĂMAŞ

OPINII ŞI SOLUŢII ÎN CERCETAREA TRADIŢIONALĂ A ELIPSEI

0. Observaţiile care urmează[1] constituie o încercare de a circumscrie limitele între care se situează elipsa ca fenomen gramatical, opiniile adeseori identice, uneori contradictorii pe care aceasta le-a înregistrat în gramaticile tradiţionale, în cele de tip transformaţional, precum şi în studiile actuale de lingvistică.

1. Elipsa şi moştenirea clasică

Analizabilă din perspective diferite, elipsa este o particularitate a sintaxei orale, iar, în măsura în care scurtarea enunţului e intenţionată, aceasta devine o figură de stil. Prin urmare, elipsa cunoaşte o abordare gramaticală, fiindcă orice parte constitutivă a unei propoziţii, precum şi elementele relaţionale care introduc propoziţia sunt omisibile. Elipsa prezintă contiguităţi cu subînţelegerea şi suspensia, fenomene ce ţin de sintaxa limbii, dar şi cu brahilogia, fenomen ce ţine de nivelul structurilor cognitive (cf. *Infra*, **2.2.1.**, **2.2.2.**, **2.2.3.**).

Analiza sintactică a unor structuri propoziţional-frazale denotă clar că elipsa influenţează configurarea funcţiilor sintactice, fără a afecta bagajul informativ al enunţurilor.

> „Elipsa este un fenomen sintactic, specific oralităţii, care constă în omisiunea voluntară sau involuntară, din structura unei construcţii exprimate, a unuia sau a mai multor componente recuperabile semantic (subînţelese). [...] Componentele omise, subînţelese în structura eliptică fragmentară, pot fi reconstituite, spontan sau intenţionat, prin reformulări ale construcţiei integrale iniţiale.” (GALR 2005, II, p. 748).

În gramaticile transformaţionale, problema elipsei devine în structura *de suprafaţă* vs *de adâncime* un factor decisiv în confruntarea celor două reprezentări enunţiale.

Elementele absente sunt recuperabile anaforic sau deictic: *anaforic*, când decodarea elementului omis se face prin referire la un element coreferenţial, aparţinând cotextului verbal imediat, respectiv prin trăsăturile de construcţie, iar *deictic*, când este necesar apelul la situaţia de comunicare. Deoarece interpretarea enunţului eliptic presupune un proces de reconstrucţie care pune în relaţie structura sintactică incluzând elipsa cu bagajul lingvistic de care dispune receptorul, recursul la con-

[1] Abordări textual-discursive ale elipsei în cadrul unei teze de doctorat aflată în stadiu de proiect.

DACOROMANIA, serie nouă, XV, 2010, nr. 2, Cluj-Napoca, p. 150-164

textul extralingvistic este inevitabil, fiind posibil graţie competenţei comunicative a participanţilor la actul de comunicare. Pentru că recuperarea integrală a părţilor absente din construcţiile eliptice implică nu doar co-textul ci şi contextul, aşadar o perspectivă pragmatică asupra comunicării, studiul elipsei face necesară o abordare conjunctă, lingvistică şi pragmatică sau textual-discursivă. Ori de câte ori în produsul textual există o formă de incompletitudine sau de ambiguitate, elipsa este considerată un factor de coerenţă (Vlad 1994, p. 470), dar şi un factor de coeziune, atunci când devine un „operator de dependenţă” între două enunţuri distincte (Vlad 2000, p. 77).

Depăşind simpla valoare gramaticală, elipsa este considerată figură de stil, fiind analizată în acele contexte în care are o funcţie expresivă, respectiv în proverbe şi zicători, sau când constituie pentru propoziţie şi frază o sursă de ritm, mai ales în situaţia în care omisiunile revin în secvenţe succesive (cf. Dragomirescu 1995, p. 143; DŞL, p. 192). Când lexicalizarea construcţiilor eliptice are ca rezultat apariţia unor *expresii cu formă fixă*, independente de context, căpătând uneori o semnificaţie diferită de cea a componentelor iniţiale, am integrat elipsa *lexicală* în capitolul referitor la abordarea retorică a acesteia. Componenta retorică este o derivată a celei pragmatice, urmărind să explice corelaţia dintre tehnicile de producere (cu sau fără intenţia autorului) şi tehnicile efectului la nivelul interpretării textului, strategii care fie se propun ca noutate, fie sunt conforme unei aşteptări (cf. C. Dascălu 1987, p. 158; Dragoş 1995, p. 8).

2. Definiţii

Consemnată în lucrări de gramatică, retorică, stilistică şi, mai recent, în lucrări referitoare la teoria textului, *elipsa* (lat. *ellipsis* < v.gr. έλλειψις < έλλείπω „a omite” este echivalent cu latinescul *detractio* sau *defectio*, *defectus* – cf. Wald 1998, p. 73) a fost definită prin termenul *omitere*, *suprimare* sau *eliminare*. Nuanţele pe care le capătă termenul *suprimare* se înscriu în limite impuse de factori ca „intenţionalitate”, mobil al elipsei, respectiv „act”, adică „rezultat” (al suprimării)[2].

2.1. Definiţii în gramaticile tradiţionale. Autorii antici au fost primii care au încercat să explice elipsa sub aspect gramatical sau retoric, considerând-o greşeală de sintaxă sau, alteori, figură de stil.

Pentru Quintilian (1974, p. 323) elipsa este un defect de sintaxă (*vitium*), pentru că duce la obscuritatea exprimării, recomandând, prin urmare, evitarea ei şi o alătură formelor de solecism, pleonasm şi anastrofă.

În latina târzie, Servius şi Cassiodorus vor evidenţia virtuţile elipsei, primul exemplificând *formosa ellipsis* prin „Talia per Latium” (*Eneida*, VIII, 18), iar al doilea menţionând că ori de câte ori cuvântul se suspendă pentru ca să se vorbească mai repede se foloseşte elipsa.

[2] Ambiguitatea care se manifestă în elipsă, ca fenomen, se răsfrânge şi asupra terminologiei folosite. Astfel, adjectivul *eliptic* este folosit cu două sensuri opuse: „din care absentează” (*expresie eliptică*) şi „care absentează” (*predicat eliptic*: Draşoveanu 1997, p. 276).

Sacerdos, Clarisius, Diomedes şi Donatus, gramatici latini târzii, susțin că elipsa, lăsând neformulat ceva necesar enunțului, este salvată tocmai de compoziția cuvintelor, în alți termeni, de structurarea acestora (cf. Wald 1998, p. 75).

Evul Mediu şi Renaşterea acordă elipsei o atenție deloc neglijabilă. Francesco Sanchez de Las Brozas (Sanctius), în lucrarea *Minerva seu de Latinae linguae causis et elegantia* (ediția I, Lyon, 1562; ed. a II-a revizuită, Salamanca, 1587) defineşte elipsa în raport cu *legitima constructio*, înțeleasă mai mult ca un nivel de reprezentare teoretică decât ca o formă mai corectă de exprimare, elipsa marcând absența din enunțul concret a unui cuvânt sau a mai multora (cf. Wald 1998, p. 73).

În tezele renascentistului Sanctius, se regăsesc *in nuce* analizele gramaticilor transformaționale, care fac apel la cele două structuri ale enunțului: cea de adâncime, a organizării logice, şi cea de suprafață, a organizării fonice. Nivelul logic al vorbirii este mai explicit, Sanctius presupunând elipsa unui Ac. intern în sintagme de tipul „*vivere* [vitam]" sau elipsa unui substantiv sau a infinitivului în construcții de tipul „*stupeo* [stuporem]", „*ambulo* [iter, viam]" sau „*quo vadis* [vadere]". Acuzativul intern e explicabil, spune Sanctius, pentru că e prezent atunci când el e însoțit de un adjectiv: „hilarem vitam vivis", „bonum certamen certavi". Ideile lui Sanctius se regăsesc la Caspar Scioppius în *Grammatica philosophica* (1628), autor care distinge o gramatică regulată (canonică) şi una neregulată (figurativă), cu elipse şi elemente subînțelese (cf. Wald 1998, p. 81).

În concepția lui Priscian, elipsa explică o serie de construcții verbale şi nominale. Folosind exemple din Plaut, Cato şi Terentius, Priscian observă modificările care intervin între cele două nivele ale limbii: cel semantico-sintactic de construire a enunțului şi forma lui sonoră finită, modificări printre care se numără şi elipsa. Astfel, pronumele personal subiect e omis, sensul lui fiind implicat în desinența verbală, verbul *esse* din componența unor timpuri compuse este adeseori elidat, prepoziția *in* este eliminată la acuzativul direcției, iar infinitivul cu valoare de imperativ primeşte, în opinia lui Priscian, valență modală pentru că provine din sintagme cu *volo* sau *iubeo*. Expresia *gaudere* (care are sensul *bucură-te*) este preferată imperativului persoanei a II-a singular *gaude*, subîntelegându-se verbul *iubeo* (poruncesc) sau *volo* (vreau) sau *opto* (doresc), *gaudere* devine deci, eliptic, expresia plină fiind *iubeo gaudere*/*volo gaudere*/*opto gaudere* (cf. Wald 1998, p. 76).

Priscian şi Sanctius (care preia ideile celui dintâi) consideră că apoziția trebuie complinită mental prin participiul *ens*, neuzitat, sau printr-o propoziție relativă. Mai mult, exprimarea prepozițiilor denotă o vorbire necultivată, omiterea acestora fiind un mijloc de evitare a ambiguității (Wald 1998, p. 79).

2.2. Definiții în gramaticile generativ-transformaționale. Spre deosebire de gramaticile clasice, gramaticile transformaționale consideră elipsa o regulă a cărei aplicare duce la dispariția din structura de suprafață a unor elemente recuperabile în structura de adâncime. Referitor la legătura dintre elipsă şi cele două structuri ale enunțului, Sanda Golopenția-Eretescu spune, de exemplu, că:

„[...] sesizarea fenomenului de *elipsă* nu ar fi posibilă fără confruntarea enunţului concret cu un enunţ subiacent complet” (Golopenţia-Eretescu 1967, p. 154).

Dacă unei structuri de suprafaţă îi pot corespunde una sau mai multe structuri de adâncime, acestea nu pot fi niciodată ambigue, iar elipsa pare a fi un factor hotărâtor în delimitarea corectă a unor valori sintactice existente în structura de suprafaţă a enunţului, fapt care o determină pe autoare să afirme:

„Elipsa este transformarea ca efect al aplicării căreia dispar din structura de suprafaţă elemente recuperabile ale structurii de adâncime (dacă elementele nu ar fi recuperabile, nu am putea percepe eliminarea lor)” (Golopenţia-Eretescu 1967, p. 155).

În consecinţă, denumirile Genitiv subiectiv/obiectiv reprezintă situaţii în denumirea cărora termenul *G* corespunde statutului elementului la nivelul structurii de suprafaţă, iar calificativele subiectiv/obiectiv, marchează statutul elementului la nivelul structurii de adâncime (Golopenţia-Eretescu 1967, p. 155).

Absenţa „plus”-ului de material lingvistic din structura de suprafaţă pe care l-ar presupune surplusul de înţeles din structura de adâncime conferă caracter economic structurii de suprafaţă, iar caracterul redundant este conferit de numărul mai mare de semne decât e necesar în raport cu înţelesul general al enunţului (Prioteasa 1974, p. 27).

În aceeaşi ordine de idei, Constantin Milaş (1986, p. 130, în studiul *Sincope sintagmatice regresive*) susţine că o comunicare se realizează prin reducerea redundanţei limbii în momentul în care

„interlocutorul reuşeşte să suplinească într-un enunţ concret absenţa unităţilor specificate, confirmând astfel, prin nereclamarea completării lor de către locutor, receptarea integrală a conţinutului mesajului [...]”.

Imprimând enunţului un caracter economic, se impune întrebarea dacă elipsa trebuie opusă, ca fenomen, redundanţei.

3. Delimitări: elipsa şi alte fenomene de absenţă

Elipsa intră în relaţie cu diferite fenomene ale absenţei, care sunt înrudite între ele: s*ubînţelegerea*, *omisiunea*, *brevilocvenţa* (brahilogia) şi *întreruperea* (suspensia). Delimitările, dar şi posibilele interferenţe, se impun de la sine.

3.1. Elipsă şi subînţelegere. Cele două „fenomenalizări ale neexprimării” (Neamţu 1999, p. 454), *elipsa* şi *subînţelegerea*, au fost interpretate şi exemplificate, nelipsind controversele. Definită iniţial de A. Nicolescu (1996, p. 14) ca un fenomen sintactic opus celui care se bazează pe reluare sau repetare, *elipsa* este diferită de *subînţelegere*, care constă în omiterea unui element enunţat mai înainte, în opinia aceluiaşi autor elipsa reprezentând şi opusul prezenţei unui termen.

Dar în timp ce, în cazul subîntelegerii cuvintelor omise, acestea „pot fi completate cu precizie”, în cazul elipsei „completarea se face, de obicei, cu aproximaţie” (GLR, 1966, vol. II, p. 399):

(1) *– Apoi cucoane, mă prind eu să ţi-l secer.*
– Cum [să-l seceri], singur? (Creangă, *Poveşti*)[3]

Împărtăşim opinia lui D. D. Draşoveanu, care consideră că elipsa şi subînţelegerea nu pot fi confundate pentru că, în timp ce elipsa este „absenţă prin suprimare", subînţelegerea este „absenţă prin nonrepetare". În cazul subînţelegerii, subiectul

> „nu se exprimă, deoarece a fost sau va fi exprimat (cel puţin) o dată într-o altă propoziţie din frază [...]" (Draşoveanu 1997, p. 277):

(2) *Ion a venit la mine şi [Ion] mi-a adus un disc*. (Neamţu 1999, p. 320)

3.2. Elipsă şi brevilocvenţă. *Brevilocvenţa* (brahilogia) este considerată un fenomen plasat la nivelul structurilor cognitive unde cunoaşterea este fragmentară şi incompletă (Şerbănescu 1992, p. 93). Faptul de limbă, care, în cazul elipsei, este suprimat, în cazul brevilocvenţei este inexistent, deoarece se poate să fi dispărut atât din vorbirea interioară, cât şi din conştiinţa vorbitorului. D. D. Draşoveanu (1997, p. 277) susţine că, în faţa unui afiş care specifică preţul unui kg de mere, nici chiar în „vorbirea interioară" nu se realizează structura „aceste mere costă", deoarece ea este suplinită situaţional, de contextul extraverbal.

3.3. Elipsă şi suspensie (întrerupere). Definită în GLR (1966, p. 400) ca o „elipsă cu elemente afective" şi ca o întrerupere voită a comunicării, când restul poate fi subînţeles sau când vorbitorul caută alte cuvinte pentru a-şi expune gândurile, suspensia este tratată în acelaşi sens şi de Dumitru Irimia (1986, p. 65), care o exemplifică:

(3) *Să ştii că ... (el). Doar n-o fi ... (Mircea)!*

Delimitarea dintre cele două fenomene – *elipsă* şi *suspensie* – capătă contur prin evidenţierea nuanţelor de către D. D. Draşoveanu. Claritatea expozeului elimină orice nelămuriri în privinţa celor două fenomene de limbă:

> „Limita dintre *elipsă* şi *suspensie* ar fi cea dintre *suprimare* şi *noncontinuare* (= întrerupere); „definite" însă prin aceşti termeni, sferele celor două fenomene intră într-o relaţie de aproximativă identitate: suprimarea produce şi ea o *întrerupere*, iar segmentul suspendat este şi el unul *suprimat*; în plus, segmentul suspendat – cel mai frecvent, terminal – *nu este numai terminal*" (Draşoveanu 1997, p. 277-278).

Deosebirea constă atât în cauze de ordin afectiv, cât şi în cele de ordin „suprasegmental", suspensia fiind marcată verbal printr-o intonaţie specifică, iar în scris prin cele trei puncte de suspensie: ... .

> „Un exemplu relevant în acest sens este cel al telegramei: „elipsa este *proprie* şi *caracteristică* [subl. a.] telegramei, pe când suspensia este improprie acesteia" (Draşoveanu 1997, p. 278).

---

[3] Exemplele pe care le-am interpretat le-am extras din studii de gramatică a limbii române, dar şi de sintaxă a limbii franceze, deoarece structura frazei în cele două limbi prezintă similitudini evidente, datorită moştenirii latine.

4. Elipsa în raport cu expansiunea, contragerea şi abrevierea

Elipsa poate fi implicată în explicarea structurilor rezultate în urma expansiunii. Astfel „ca un bolid" din propoziţa

(A trecut pe lângă noi) ***ca un bolid***,

prin *expansiune* devine:

(4) *(A trecut pe lângă noi)* ***cu viteză de bolid***

sau

(5) *(A trecut pe lângă noi)* ***cum trece un bolid*** [subl. a.]. (Coteanu 1982, p. 331)

Iorgu Iordan (1937, p. 235) face apropieri între *contragere* şi *elipsă*, considerându-le asemănătoare, pentru că elipsa, caracteristică vorbirii comprimate, elimină părţi

> „chiar foarte importante din punct de vedere gramatical, dar neglijabile în ce priveşte sensul".

4.1. Elipsa în raport cu reducerile şi contragerile. *Contragerile* sunt, în concepţia lui D. D. Draşoveanu, structuri cu moduri nepersonale: gerunziale, infinitivale şi prin supin, din care absentează relatorul interpropoziţional; la contragerile prin gerunziu şi infinitiv subiectul poate fi diferit de al regentei, iar la toate tipurile, modul nepersonal al verbului este în relaţie de substituibilitate cu unul personal:

(6) *Coborând* ***temperatura***, *apa a-nghețat.*

(7) *I-au rugat atâţia*, *încât a-i mai ruga şi* ***eu*** *ar fi inutil* [subl. a.]. (Draşoveanu 1988, p. 37)

(8) ***Îmbolnăvindu-se***, *Maria nu s-a dus la şcoală* [subl. a.]. (Draşoveanu 1988, p. 43)

Reducerile sau *abrevierile* sunt rezultatul unor transformări în urma cărora relativul subordonant interpropoziţional este suprimat, precum şi verbul *a fi* (copulativ, auxiliar sau predicativ):

(9) ***Bolnavă***, *Maria nu s-a dus la şcoală*. (Draşoveanu, 1988, p. 43)

Acest tip de elipsă prin *abreviere* este rezultatul unei gramaticalizări şi este specifică unor construcţii stabile, precum în

(10): *Deşi* [este, era] *bolnavă*, *a venit totuşi*

sau structurilor pasive dependente de un verb modal impersonal, ca în

(11): *trebuie [a fi*, *să fie] remarcat*,

în care este omis verbul *a fi* (GLR, II, 2005, p. 752).

Contragerile şi reducerile devin fenomene distincte: în timp, ce în *contrageri*, sunt angajate gerunziul, infinitivul şi supinul, în *reduceri* este angajat participiul (cf. Draşoveanu 1988 şi 1997, p. 259).

Din punctul nostru de vedere, contragerile şi abrevierile implică fenomenul elipsei prin suprimările pe care le antrenează.

4.2. Elipsa şi construcţiile scindate. *Scindarea*,

> „fenomen morfo-sintactic (gramatical) în urma căruia se obţin construcţii emfatice cu valoare semantico-stilistică",

are ca efect concentrarea interesului asupra unuia dintre constituenţi, obţinându-se un efect persuasiv puternic (cf. Şerbănescu 1986, p. 8).

Numite şi „construcţii relative sparte", structurile care sunt rezultatul transformării de scindare transmit aceeaşi informaţie semantică, diferenţele apărând la nivelul reliefării de către emiţător a unuia dintre constituenţi şi la nivelul presupoziţiilor implicate (cf. Şerbănescu 1986, p. 5).

Topica, intonaţia, accentuarea – procedee de emfază –, precum şi ocurenţa grupărilor *cel ce*, *cel care*, *ceea ce* contribuie în mod esenţial la scindarea construcţiilor şi a transformării unor construcţii neemfatice în construcţii cu caracter emfatic:

(12) *Îmi place munca* (neemfatic)

(13) ***Ceea ce îmi place*** *este munca* (emfatic)

(14) *E sigur că va veni* (neemfatic)

(15) ***Ceea ce e sigur*** *e că va veni* (emfatic). (Şerbănescu,1986, p. 3-8)

Relaţia pe care elipsa o are cu construcţiile scindate este, credem, existenţa implicită a unor afirmaţii făcute în text, contextualul condiţionând transformările de scindare prin care aceste afirmaţii sunt reluate într-un mod emfatic. Pentru că *Ceea ce îmi place este munca* presupune existenţa explicită a afirmaţiei *Îmi place munca*, antrenate fiind în procesul scindării cele două structuri (cea de adâncime *vs* cea de suprafaţă) (cf. Şerbănescu 1986, p. 7). Elipsa poate fi integrată în interpretarea unor astfel de structuri, deoarece topica, intonaţia, accentul şi scindarea caracterizează procedeul suprimării, modalitatea în care se realizează aceasta fiind esenţială.

4.3. Elipsa şi sincopele sintagmatice regresive. Din punct de vedere sintagmatic, materialul lingvistic poate fi reorganizat variat, reflectând tendinţa de economie în exprimare; astfel, de la sintagmele coordonative ai căror termeni sunt puşi în raport printr-un element joncţional, în care se face apel la o subînţelegere anticipativă, de tip regresiv, şi până la structurile „prefabricate" prin elipse specializate pentru o situaţie sau alta, distanţa nu e foarte mare (cf. Milaş 1986 şi 1989).

În exemple precum

> (16) *El*, *raportul*, *constituie* ***în şi cu exclusivitate*** *obiectul de studiu al gramaticii* [...] [subl. a.]. (Milaş 1986, p. 131)

suprimarea este făcută de către emiţător în virtutea faptului că receptorul e ajutat în decodarea mesajului de aceea că trebuie să refacă integral structura primară a enunţului. Suprimarea e motivată psihologic pentru că informaţia lexicală conţinută

după conjuncţia coordonatoare este actualizabilă şi în faţa acesteia, subînţelegerea anticipativă de tip regresiv producându-se

> „ca efect al presiunii elementelor lexico-gramaticale situate în dreapta segmentului (segmentelor) suprimat(e).” (Milaş 1986, p. 132-133)

Iată însă două exemple în care subînţelegerea s-a transformat în elipsă:

(17) *De toate am uitat*, *peste toate am trecut*, *fără să ştiu* ***când şi cum***;

(18) – *M-oi duce dacă spui*, *dar e bine să-mi arăţi* ***ce şi cum*** [subl. a.] (Milaş 1989, p. 83).

În exemplele de mai sus, fie că funcţia relaţională a relativului *ce/cum* rămâne suspendată, neputându-se valorifica, fie că acestea grupându-se, rămâne suspendat verbul, maniera în care adverbele şi pronumele relative sunt folosite (manieră pe care C. Milaş o numeşte *absolută*) ne determină să ne reamintim că în procesul emiterii şi receptării unui enunţ intervin şi circumstanţele la care participanţii la actul de vorbire nu sunt imuni.

În măsura în care anumite structuri se fixează în limbă devenind „valori pietrificate”, expresii uzuale pot fi explicate prin folosirea elipsei:

(19) *verzi şi uscate*; *c-o fi*, *c-o păţi*; *că aşa şi pe dincolo*; *până una alta.* (Milaş 1989, p. 56-57)

5. Elipsa–factor „nonomisibil” în analiza şi interpretarea sintactică

Opiniile cu privire la elipsa gramaticală pot fi grupate în două direcţii principale: una conform căreia elipsa reprezintă

> „omiterea unor elemente necesare din punct de vedere gramatical sau lexical, pe care vorbitorii le au în minte, fără să fi fost exprimate mai înainte” (GLR, II, 1966, p. 398),

punct de vedere la care ne asociem, şi o a doua, după care

> „elipsa este absenţa facultativă a unui cuvânt dintr-o îmbinare de cuvinte, cuvânt care poate fi reintrodus în vorbire fără a aduce vreo schimbare din punct de vedere gramatical, lexical”. (Rizescu 1962, p. 118).

5.1. Elipsa în raport cu coordonarea, subordonarea şi juxtapunerea. În frază pot să fie eliptice:

– propoziţia principală:

(20) *Bine că vii* (= *ce bine este*, sau *faci bine că vii*).

– propoziţia secundară – când e comparativă:

(21) *N. e tot atât de bun ca şi voi (= ... cum sunteţi şi voi de buni).*

– ambele propoziţii dacă fraza e formată numai din două:

(22) *Mai bine târziu decât niciodată (= mai bine să vii târziu decât să nu vii niciodată).*

– propoziţia principală în întregime:

(23) *Să se isprăvească imediat! (= ordon să se isprăvească imediat).* (Iordan 1937, p. 236)

În toate exemplele, avem cazuri de elipsă a predicaţiei, mai precis de depredicativizare, antrenate fiind raporturile de coordonare şi subordonare (la nivel de frază). Efectul acestei tendinţe, în anumite registre funcţionale ale limbii este o frază nominală nonstructurată, precum şi grupul nominal paratactic. Simplificarea mijloacelor lingvistice, cum ar fi lipsa conectorilor şi a articolului, precum şi a anumitor determinanţi în folosirea complementului non propoziţional, nu lasă să aducă vreun prejudiciu clarităţii şi exactităţii expresiei (Florea 1984, p. 28-32):

(24) *robe lainage*, *pull éponge monchon*, [...] *banquettes plastique noir*, [...] *manteau vison lapin véritable* etc. (Florea 1984, p. 33).

În structura nominală din limbajul tehnic şi al publicităţii, relatorul este când întrebuinţat, când omis:

(25) *carroserie deux et quatre portes*,
(26) *moteur quatre temps*, *boîte 5 vitesses*,

dar

(27) *boîte à quatre rapports tous synchronisés*

sau

(28) *vêtements cachemire*, *semelles cuir*

şi

(29) *robe en cachemire*, *gants en cuir maille* [subl. a.] (Florea, 1984, p. 33).

Trecerea de la hipotaxă care se manifestă atât în macrosintagma frazei, cât şi în sintagma nominală, poate să afecteze şi grupul verbal (GV):

(30) *tricot(aje) nature* şi *tricoter nature*

(31) *la garantie trois ans* şi *garantie trois ans*

(32) *imitation cobra* şi *imprimé cobra* [subl. a.] (Florea, 1984, p. 35).

Similitudinile existente între GN paratactic şi numele compuse: *roman-foileton*, *timbru-poştal*, *staţie-service* fac dificile, dacă nu imposibile intenţiile de departajare (Florea 1984, p.28).

Folosirea parataxei ca formă de elipsă a unei legături poate perturba sintaxa până la crearea unei incertitudini semantice. Nu de puţine ori virgula supleneşte conjuncţiile coordonatoare, ca în următorul exemplu din Sartre:

(33) *Copiii aleargă*, *porumbeii zboară.* (Grupul µ 1974, p. 106-107)

Elipsa cuvântului subordonator în:

(34) *Ai carte*, *ai parte;*

(35) *Dai*, *n-ai;*

(36) *Vrei*, *nu vrei*, *bea Grigore aghiazmă.*

demonstrează faptul că rolul hotărâtor în aprecierea unei propoziţii ca principală şi a alteia ca secundară îl are înţelesul, propoziţiile neputând fi coordonate. Situaţia este identică şi în exemplele:

(37) *Dai*, *n-ai* = *[*Dacă] *dai*, *n-ai* nu *Dai*, [dacă] *n-ai* sau *Dai*, *n-ai* ≠ *Dai şi n-ai* (Neamţu 1999, p. 454).

În enunţurile juxtapuse şi pseudojuxtapuse, din cauză că *şi* nu a fost considerat eliptic, *nici* şi *deci* au fost şi mai sunt considerate (în opinia lui D. D. Draşoveanu) conjuncţii şi nu adverbe:

(38) *Ba intră*, *ba iese.*

(39) *Nici Ion* (D) *nici Maria ...*

(40) *A învăţat* (D) *deci a ştiut.* (Draşoveanu 1997, p. 280)

Integrând-o în tipul elipsei fără glisare, propoziţia *De-aş ajunge!* este interpretată ca fiind o subordonată exclamativă, deşi, în mod curent, exclamative nu pot să fie decât principale (Draşoveanu 1997, p. 279). Enunţurile eliptice introduse prin *de*, *dacă*, *să* sau *când* provin din fraze complete, a căror regentă e o propoziţie enunţiativă exclamativă sau o propoziţie interogativă exclamativă având o intonaţie specifică în urma omiterii regentei (Dascălu 1991, p. 29).

5.2. Elipsa şi relaţia apozitivă. În enunţurile:

(41) [Gâzele] *purtau pecetea locului*, ***adică*** *a păcurii.*
(41a) [...] *purtau pecetea locului*, ***respectiv*** *a păcurii.*
(41b) [...] *purtau pecetea locului*, ***a păcurii***. (Hodiş 1973, p. 297-298)

între antecedente şi apoziţii există aceleaşi relaţii sintactice ca şi în prezenţa adverbelor apozitive/explicative: *adică* şi *respectiv* (41 şi 41a), cât şi în lipsa adverbelor şi a locuţiunilor adverbiale apozitive (41b).

Deoarece apoziţia este „o reformulare, o explicitare" a antecedentului, ceea ce şi „permite eliminarea apoziţiei fără a dezorganiza enunţul" (Neamţu 1999, p. 355), elipsa apare în cazul apoziţiei în relaţie cu juxtapunerea, adică atunci când relaţiile se exprimă prin simpla alăturare.

În exemplul

(42) *Am* ***un prieten*** *foarte bun*, *pe care-l cunoşti şi tu de pe vremea când eram studenţi şi mergeam adesea împreună la dans*, ***prieten*** *care acum s-a mutat la Timişoara.* (Neamţu 1999, p. 357),

apoziţia, despărţită prin mai multe cuvinte, determinanţi ai antecedentului, creează impresia de hiat între ea şi antecedent, dar topica-fixă în cazul ei (situarea în

dreapta termenului explicat) şi apartenenţa ei la propoziţia în care se află termenul antecedent suplinesc elipsa adverbului explicativ, apoziţia fiind o reluare realizată prin juxtapunere (cf. Neamţu 1999, p. 357).

6. Rolul intonaţiei şi al semnelor de punctuaţie în studiul structurilor eliptice

Elipsele sunt posibile în vorbire, datorită faptului că intonaţia, mimica şi gesturile însoţesc cuvintele, precum şi datorită ansamblului de presupoziţii comune pe care le împărtăşesc interlocutorii (Dascălu 1991, p. 19-20). De asemenea, în scris, semnele de punctuaţie redau grafic, pe cât posibil, ceea ce în limbajul oral exprimă efectiv participarea interlocutorilor.

Enunţurile eliptice sunt considerate „acte indirecte de vorbire” (Dascălu 1991), determinate de tendinţa spre efortul minim şi de emoţia puternică a vorbitorului.

> „Deoarece vorbitorul se limitează să pună în valoare vârfurile de interes, elementele frapante ale gândirii sale; sub impactul unei emoţii puternice, el nu are răbdarea, nici timpul necesar să se supună regulilor limbajului îngrijit şi organizat” (Dascălu 1991, p. 19)

făcând posibile elipse în vorbire, fără să împiedice înţelegerea corectă a comunicării. Ceea ce face ca în anumite situaţii să poată fi înlăturată ambiguitatea sintactică este contextul lingvistic/extralingvistic, iar descrierea sintactică pentru a fi clară şi completă ar trebui să integreze „tăieturile melodice” (Dascălu 1990, p. 33). Laurenţia Dascălu identifică mai multe tipare intonaţionale în funcţie de tipurile de enunţuri eliptice pe care le analizează[4]. Structural, tipurile eliptice nu sunt deloc de neglijat. Multe dinte propoziţiile eliptice sunt rezultatul omiterii regentelor lor:

(43) *Dacă plouă? < Ce-au să facă dacă plouă*? (Dascălu 1991)

Pentru Laurenţia Dascălu intonaţia unei exclamative eliptice poate avea un tipar intonativ suspendat la nivel mediu, fără coborâre finală, iar ceea ce s-a păstrat provine dintr-o construcţie complexă:

(44) *şi acuma ce mă gândii eu / să iau un lipic / d-ala // care se lipeşte aşa dă ... ţoală / şi-nvârtesc aşa // şi i-l pui aici aşa // măi şi dacă nu s-a-nvârtit!*
(45) *şi dacă nu s-a-nvârtit* <* *măi*, *şi dacă nu s-a-nvârtit (mult)*, *atunci nu s-a mai învvârtit deloc!* (Dascălu 1991, p. 22).

În aceiaşi termeni sunt explicate şi alte tipare intonative. Enunţurile eliptice, introduse prin *de*, *dacă*, *să* au formă fie afirmativă, fie negativă, ele provenind din fraze „complete” în care regenta fie este o propoziţie enunţiativă exclamativă, fie este o propoziţie interogativă exclamativă care s-a omis (Dascălu1991, p. 29).

---

[4] Tiparele intonaţionale menţionate de către Laurenţia Dascălu sunt:
– tipar intonaţional „plat”, plasat în registrul de jos al vocii;
– tipar descendent interogativ, specific întrebărilor parţiale;
– tipar descendent interogativ, specific întrebărilor parţiale;
– tipar exclamativ „superlativ”: ton înalt;
– tipar ascendent interogativ , specific întebărilor totale (Dascălu 1991, p. 29).

Intonaţia enunţurilor eliptice este discutată de către Dascălu pe eşantioane de enunţuri „cvasi-ecou”, reprezentând un tip de propoziţii eliptice de predicat, întrebări

> „care reiau din replica partenerului numai un cuvânt sau un grup de cuvinte şi adaugă în faţa acestora unul din cuvintele interogative”. (Dascălu 1981, p. 215)

Rostite cu un contur melodic ascendent, acestea debutează cu pronumele *care*, *cine*, *ce*, *cât(ă)*, *câţi*, *câte* sau cu adverbele *când*, *unde*, *cum*:

(46) – *Locuieşte în Brăila.*
– Unde în Brăila?
– *Undeva pe lângă gară.*

(47) – *Mă întorc repede.*
– ***Cât de repede?***
– *Într-un sfert de ceas.*

(48) – *Dă-mi voie ...*
– ***Ce voie? Ce voie?*** (Dascălu 1981, p. 216-217)

În ultimul cuplaj (preluat din I. L.Caragiale – *O scrisoare pierdută*, III, 3), reluările sunt propoziţii interogative retorice, care nu întreabă, ci afirmă ceva, având formă pozitivă şi înţeles negativ. Completitudinea unui enunţ poate fi conferită de intonaţia cu care acesta este rostit, dacă structura ritmico – sintactică a textului îi permite (Martins-Baltar 1977, p. 73-75). Diferenţa dintre o intonaţie plină şi una eliptică constă în faptul că prima este o intonaţie alocutivă, în timp ce intonaţia eliptică apare ca o „intonaţie de segment” şi se termină prin aşteptarea unei interpretări a segmentului început, interpretare care nu mai apare însă în text. Cu intonaţia plină *el a plecat* se explicitează prin *eu n-am spus că el a plecat*, în timp ce cu intonaţia eliptică explicaţia va fi *el a plecat*, *eu mă întreb* (Martins-Baltar1977, p. 74).

Intonaţia şi curba melodică a enunţurilor interogative sau exclamative eliptice din cadrul schimburilor verbale reprezintă pentru unii lingvişti un punct de interes (Florea 1992; Martins Baltar 1977; Dascălu,1991 şi 1981).

7. Concluzii

(i) pentru autorii latini târzii de gramatici elipsa este un mijloc de a evita repetiţia şi, ca atare, de a scurta formularea, cotextul verbal având rolul de a asigura înţelegerea enunţului eliptic;

(ii) dacă în cazul subînţelegerii care este „absenţă prin nonrepetare”, elipsa reprezintă o „absenţă prin suprimare” (Draşoveanu 1997, p. 277), în cazul căreia completarea se face cu aproximaţie (cf. *Supra*, **2.3.1.**). În timp ce elipsa este un fapt de limbă, brevilocvenţa (brahilogia) este un fenomen plasat la nivelul structurilor cognitive, unde cunoaşterea e fragmentară şi incompletă (cf. *Supra*, **2.3.2.**). În ce priveşte suspensia, aceasta reprezintă o „noncontinuare” a unui segment care este,

în general, terminal, fiind marcată verbal printr-o intonaţie specifică şi, grafic, prin cele trei puncte de suspensie (Draşoveanu 1997, p. 277-278), în timp ce elipsa este şi ea o întrerupere a segmentului, cele două fenomene deosebindu-se prin caracteristici de ordin „suprasegmental";

(iii) integrată de către gramaticile transformaţionale în interpretarea celor două structuri ale enunţului, elipsa este procesul care explică dispariţia, în structura de suprafaţă, a unor elemente recuperabile în structura de adâncime;

(iv) în anumite registre funcţionale ale limbii franceze, lipsa conectorilor, a articolului şi a anumitor determinanţi nu afectează claritatea şi exactitatea expresiei, rezultatul fiind favorizarea frazei nominale şi a grupului nominal paratactic. În limba română, elipsele, fie ele urmate de glisare sau nu (Draşoveanu 1997, p. 279-283), ca şi folosirea relativelor cumulante (Neamţu 1999, p. 433) antrenează modificări în plan structural, cu schimbări deloc neglijabile în interpretarea funcţiilor sintactice;

(v) în vorbire, intonaţia, mimica, gesturile şi presupoziţiile fac posibilă înţelegerea comunicării fără ca aceasta să fie perturbată de elipse. În scris, punctuaţia încearcă să suplinească funcţiile intonaţiei;

(vi) în interpretarea propoziţiilor aflate la limita dintre „analizabil" şi „nonanalizabil", elipsa constituie un instrument de analiză, dovedindu-se în acelaşi timp un element ajutător în stabilirea rolului unităţilor gramaticale cu statut incert.

BIBLIOGRAFIE

DŞL = A. Bidu-Vrănceanu, C. Călăraşu, L. Ionescu-Ruxăndoiu, M. Mancaş, G. Pană Dindelegan, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Nemira, 2005, p. 192.

Coteanu 1982 = Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Editura Garamond, 1982.

Dascălu 1981 = Laurenţia Dascălu, *Intonaţii interogative **compuse***, în SCL, XXXII, 1981, nr. 5, p. 473-477.

C. Dascălu 1987 = Crişu Dascălu (ed.), *Text, figură, coerenţă*, Timişoara, Centrul de Ştiinţe Sociale, Sectorul de poetică, 1987.

Dascălu 1991 = Laurenţia Dascălu, *Despre intonaţia unor exclamative eliptice* în SCL, XLII, 1991, nr. 1-2, p. 19-31.

Dragomirescu 1995 = Gheorghe Dragomirescu, *Dicţionarul figurilor de stil*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1995.

Dragoş 1995 = Elena Dragoş, *Elemente de sintaxă istorică românească*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1995.

Draşoveanu 1988 = D. D. Draşoveanu, *Propoziţii **contrase** şi propoziţii **abreviate*** (I), în CL, XXXIII, 1988, nr. 1, p. 35-47.

Draşoveanu 1997 = D. D. Draşoveanu, *Elipsă gramaticală şi glisare*, în *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1997, p. 276-283.

Draşoveanu 1988 = D. D. Draşoveanu, *Propoziţii contrase şi propoziţii reduse (I, II)*, în *ibidem*, p. 244-275.

Florea 1984 = Ligia Stela Florea, *Une tendance actuelle du français: le complément non prépositionnel*, în CL, XXIX, 1984, nr. 1, p. 27-37.
Florea 1992 = Ligia Stela Florea, *Esquisse de typologie des énoncés exclamatifs*, în RRL, XXXVII, 1992, nr. 1, p. 33-43.
Golopenţia Eretescu 1967 = Sanda Golopenţia Eretescu, *Structura de suprafaţă şi de adâncime în analiza sintactică* în PLG, vol. V, 1967, p. 153-166.
GLR = *Gramatica limbii române*, vol. II, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1963.
GALR = *Gramatica limbii române*, I. *Cuvântul*, II. *Enunţul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005; tiraj nou, revizuit, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008.
Grupul μ = Grupul μ, *Retorica generală*, Editura Univers, Bucureşti, 1974.
Hazy 1985 = Ştefan Hazy, *Manifestări ale regimului prepoziţiilor*, în CL, XXX, 1985, nr. 2, p. 148-151.
Hodiş 1973 = Viorel Hodiş, *Natura sintactică a relaţiei apozitive. Coordonarea şi relaţia apozitivă în opoziţie cu subordonarea*, în CL, XVIII, 1973, nr. 2, p. 297-312.
Iordan 1937 = Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1937.
Irimia 1986 = Dumitru Irimia, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986.
Martins-Baltar 1977 = M. Martins-Baltar, *De l'énoncé a l'énonciation: une approche des fonctions intonatives*, Paris, CREDIF, 1977.
Milaş 1989 = Constantin Milaş, *Aspecte ale economiei de expresie lingvistică în discursul literar*, în C. Vlad (ed.), *Semiotică şi poetică (4). Cercetarea textului*, Cluj-Napoca, Editura Universităţii din Cluj-Napoca, 1989.
Milaş 1986 = Constantin Milaş, *Sincope sintagmatice regresive*, în CL, XXXI, 1986, nr. 2, p. 130-135.
Neamţu 1999 = G. G. Neamţu, *Teoria şi practica analizei gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Excelsior, 1999.
Nicolescu 1996 = Aurel Nicolescu, *Probleme de sintaxă a propoziţiei*, Bucureşti, Editura RAI, 1996.
Plett 1983 = Heinrich Plett, *Ştiinţa textului şi analiza de text*, Bucureşti, Editura Univers, 1983.
PLG = *Probleme de lingvistică generală*, vol. I-VII, Bucureşti, Editura Academiei RPR/RSR, 1959, 1960, 1961, 1962, 1967, 1974, 1977.
Prioteasa 1974 = Ioana Prioteasa, *Economia lingvistică din perspectiva conceptelor structură de suprafaţă şi nstructură de adâncime*, în PLG, VI, 1974, p. 25-31.
Quintilianus 1974 = M. F. Quintilianus, *Arta oratorică*, Bucureşti, Editura Minerva, 1974.
Rizescu 1962 = I. Rizescu, *Observaţii asupra semnului zero*, în PLG, IV, 1962, p. 113-127.
Şerbănescu 1986 = Andra Şerbănescu, *Construcţii scindate*, în LR, XXXV, 1986, nr. 1, p. 3-10.
Şerbănescu 1986 = Andra Şerbănescu, *Elipsa în propoziţii interogative*, în SCL, XLIII, 1992, nr. 1, p. 93-99.
Vlad 1994 = Carmen Vlad, *Sensul, dimensiune esenţială a textului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994.
Vlad 2000 = Carmen Vlad, *Textul aisberg*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2000.
Wald 1998 = Lucia Wald, *Pagini de teorie şi istorie a lingvisticii*, Bucureşti, Editura ALL, 1998.

OPINIONS AND SOLUTIONS FOR THE TRADITIONAL INTERPRETATION OF ELLIPSIS
(*Abstract*)

This article presents the grammatical ellipsis, the author debating the opinions and solutions which appear in the traditional grammarbooks, but also in the more recent linguistic studies.

Being a peculiarity of the oral syntax which does not affect the informative content of the sentences, the ellipsis becomes a figure of speech when it gets expressive valences.

The ellipsis is related to different phenomena of the absence: connotationm, omission, brevity and interruption (abeyance), altogether it is delimited by them.

The transformational grammarbooks consider the ellipsis a rule which applied, leads to the disppearance of some elements from the surface structure, but they are recoverable in the depth surface.

The ellipses may appear in the oral speech due to the fact that intonation, mimicry and gestures accompany the words, sometimes substituting them, but also due to the set of presuppositions that the speakers share among each other. In writing, the punctuation marks represent graphically that which in the oral speech is represented by the actual participation of the speakers.

Str. Olteniei, 2A
Baia Mare